

Preek gehouden op 26 maart 2023
in de Westerkerk Amsterdam
Ezechiël 17: 1-14 en Johannes 11: 1-44
door ds. Herman Koetsveld

De profeet Ezechiël heeft een visioen dat het op het eerste gezicht prima zou doen als een scene in een of andere horror-film. Want wat hij ziet is mateloos huiveringwekkend. Een dal vol met schedels en beenderen. Nou ja, ik zeg horror-film, maar zulke beelden komen ook gewoon via onze beeldschermen bij ons binnen. Door Russische troepen doodgeschoten burgers verspreid over de straat in zo maar een Oekraïens stadje waar we nog nooit van gehoord hadden. Of van langer geleden, de killing fields in Cambodja; de beelden uit de concentratiekam-pen van Nazi-Duitsland die elk voorstellingsvermogen te boven gaan. Dát zag Ezechiël dus voor zich.

Het was geen wonder dat Ezechiël zo'n beeld voor zich zag. Hij kende de moordende kracht van de Babyloniërs en hij had de val en de inname van Jeruzalem voorzien. En hij had zich totaal geen illusies gemaakt wat er met de inwoners van Juda en Jeruzalem zou gebeuren. Ook dat werden killing fields.

En wie er nog over is, wie om welke reden dan ook het er levend heeft afgebracht wordt weggevoerd naar Babel. Getraumatiseerd, verdoofd, kapot, wanhopig, geestelijk gebroken. De grote dood waarvan zij getuigen waren geweest, is naar binnen geslagen. Levende doden zijn het geworden. Mensen zonder hoop, zonder toekomst, zonder identiteit. Mensen beroofd van hun geest.

En uitgerekend aan deze mensen heeft Ezechiël een boodschap. Aan deze mensen vertelt hij zijn droom, zijn visioen, zijn gezicht waarvan hij gelooft dat het hem van godswege gegeven is. 'Kunnen deze beenderen weer tot leven komen?' zo vraagt God aan Ezechiël. De profeet is natuurlijk ook maar een gewoon mens en hij weet deksels goed dat doodsbeenderen niet en nooit tot leven komen. Aarde tot aarde, stof tot stof, as tot as. Of om het een beetje moderner te zeggen: al die moleculen waar een mens uit opgebouwd is, die worden gewoon weer opgenomen in het ecologische systeem. Bouwstenen voor nieuw leven, dat dan weer wel.

Maar de profeet voelde misschien al een beetje aan waar God met zijn vraag naar toe wil. In elk geval wil hij geen spelbreker zijn en daarom houdt zich maar een beetje op de vlakte in zijn antwoord: Gij weet het, zegt hij. En dan krijgt hij de opdracht om tegen die beenderen te gaan profeteren. Hij moet tegen ze gaan aanpraten dat er weer geest in ze zal komen. Dat ze zullen herleven. Dat doet de profeet en in de meest plastische bewoordingen ziet hij

voor zijn ogen gebeuren dat de beenderen weer mensen worden. Met alles erop en eraan. Behalve erin. Want geest is er nog niet.

Want de geest moet apart worden aangeropen om in de doden te worden geblazen. En ook dat doet de profeet. De adem van de geest komt in de doden en zij staan op. Een visioen van schepping, van herschepping en van opstanding in elkaar gevlochten. Indringender is er in de Bijbel niet te vinden.

En dan blijkt voor wie dit gezicht bedoeld is. Voor alle mensen die zeggen: onze hoop is gevlogen, onze beenderen zijn verdord, er is geen toekomst meer. Mensen die levende doden zijn geworden omdat zij geen handen en voeten meer weten te geven aan de dromen die zij ooit droomden, mensen die al hun idealen de een na de ander hebben zien verdwijnen. Mensen zonder geestdrift, zonder geestkracht. Mensen zonder vuur.

Voor mensen die levend begraven zijn in de apathie. Die tegen elkaar zeggen dat het toch nooit meer wat wordt met deze wereld, met onze samenleving. Voor mensen die het zinloos vinden zich nog ergens voor in te spannen onder het motto: wat schiet ik er nog mee op? Voor mensen zonder hoop, mensen zonder perspectief.

En dan spreekt de profeet over geopende graven. Het zijn de graven van Babel, de graven van de apathie en de trauma's, de graven van 'laat maar zitten, want ik zie er niks meer in'. Die worden opengebrouwen, daar mag je uit opstaan, luidt het Woord van de Eeuwige.

Dit visioen is ergens aan het einde van de vijfde eeuw voor Christus gezien, uitgesproken en opgeschreven. En het is de geschiedenis van Israël ingegaan. Het is de inspiratiebron geworden voor al die mensen die ook in latere tijden gebukt gingen onder het dodelijke onrecht van de machtigen. Of voor mensen die gebukt gingen onder de dodelijke wetmatigheden van het leven van alledag.

Het is de voedingsbodem geworden voor het geloof dat God zijn mensen nooit zal overlaten aan de dood en het verderf. Het is misschien wel het grootste en meest indringende protest uit de mensengeschiedenis tegen de dood. Gods protest tegen de dood. In navolging van Jezus leefde Johannes de evangelist ook van dit visioen. Ook hij was tot in het diepste van zijn ziel hierdoor geraakt en ook hij geloofde dat God zijn mensen niet loslaat, maar opneemt in wat hij telkens noemt 'zijn heerlijkheid'.

En de verschijningen van de gekruisigde Heer hadden hem in dit geloof overtuigd en bevestigd. Sterker nog, volgens Johannes was dat juist bij uitstek de betekenis van Jezus van Nazareth. Dat hij gekomen was om mensen uit het duister te redden voor het licht. Gods mensen zijn er niet voor de dood, zij zijn er voor het leven, zo gelooft Johannes.

En om dat geloof te onderstrepen en van een hele serie uitroeptekens te voorzien vertelt Johannes ook een verhaal van een geopend graf. Al net zo plastisch als Ezechiël. Vol met geloofsthema's. Niet als een verslag van een gebeurtenis, maar als een profetie, eveneens als een vlijmscherp protest tegen de dood.

Het verhaal speelt zich af in Betanië, drie kilometer van Jeruzalem. Het is vlak voordat Jezus zijn intocht in Jeruzalem zal beleven. Zoals wij ook volgende week op Palmzondag zullen gedenken. Zo vlak voor zijn dood, dit verhaal (en daarom ook opgenomen in de leesroosters van de 40dagentijd). Merkwaardig genoeg wordt in de andere evangeliën met geen woord over deze gebeurtenis gerept. Maar ik zei het al, het is een profetisch verhaal, en geen verslag.

Het gaat er Johannes ook niet om om met zoveel woorden te vertellen van de miraculeuze opwekking van Lazarus, net zomin als het bij zijn genezingsverhalen te doen was om over een onnavolgbaar kunststukje van Jezus te verhalen. Het gaat Johannes om geloof in het licht, in het leven, in de waarheid die Jezus voor hem is, die God voor hem is.

'Heer, uw vriend Lazarus is ziek' Zo begint het verhaal. En dan mag je verwachten dat Jezus er onmiddellijk heengaat. Om te genezen, om hulp te bieden. En hier merk je al, waar het Johannes om te doen is. Want Jezus wacht. Om direct ons, zijn lezers, het gevoel van onbehagen te geven. Om de spanning te gaan opbouwen. Dit loopt niet goed af. Eerste vertraging.

Dan het gesprek met de discipelen. Heer, niet naar Jeruzalem, het wordt uw dood nog eens. 'Ik loop in het licht van de dag zegt Jezus, ik zal me niet stoten'. Oftewel, waar maken jullie je nu druk over. Afgelopen donderdag hadden we in de kring Bijbel & Gesprek daar nog uitvoerig over, over deze passage. Het is een onderstreping van Jezus' boodschap. Lopen in het licht, is wandelen met God. Ten diepste krijgt het duister van de dood je niet klein. Maar dit gesprek: tweede vertraging.

Nee, ik ga naar mijn vriend Lazarus, om hem uit de slaap te wekken, zegt Jezus. Inderdaad meester, lekker slapen, morgen gezond weer op, zeggen de discipelen. Maar Johannes zegt het er maar even bij, voor ons als lezers, dat Jezus al wist van het overlijden van zijn vriend. De dood als slaap. Maar niemand die Hem begrijpt. Misverstanden dus, typisch Johannes' vertelstijl. Derde vertraging.

Maar dan vertelt Jezus wat hij weet. Van de dood. En Ik ga er heen en jullie zullen tot geloof mogen komen. Wees er met mij maar blij om. Thomas begrijpt er helemaal niets van. Kom, zegt hij, dan gaan wij ook maar mee om te sterven. Voel je de spanning. Het gaat Jezus om het leven. En Thomas interpreteert het als sterven, die gang naar Jeruzalem. We kunnen hem moeilijk ongelijk geven, wetend wat Jezus daar te wachten staat. Vierde vertraging.

Eindelijk komt Jezus aan. Lazarus blijkt al vier dagen dood en begraven. Martha, de zus van Lazarus is de eerste die hij spreekt. 'Als u er was geweest, dan was hij vast niet gestorven' zegt ze vol geloof met terugwerkende kracht. 'Lazarus zal opstaan' zegt Jezus. Ja, dat gelooft Martha ook. Ook zij houdt zo ontzettend veel van het visioen van Ezechiël. Zeker Heer, op de jongste dag. Ooit. Later.

En dan wijst Jezus naar zichzelf: 'Ik ben de opstanding en het leven, wie in Mij gelooft zal leven, ook al is hij gestorven, en een ieder die, die leeft en in Mij gelooft, zal in eeuwigheid niet sterven'. Woorden boordevol gevuld met vertrouwen. Leven, ook al ben je gestorven. En dan belijdt Martha haar geloof in Jezus als de Messias, de Zoon van God.

Het staat precies midden in het verhaal. Het is het hart, het centrum, deze geloofsbelijdenis. En alles wat er nu nog bij verteld gaat worden is illustratie, is uitwerking. Het is inmiddels de vijfde vertraging richting het graf van Lazarus. Maar hier is gezegd wat gezegd moest worden.

Martha roept haar zus Maria. En ook zij rept zich naar Jezus en zegt hetzelfde als Martha eerder: als u er was geweest, dan zou mijn broer niet gestorven zijn. Vol verdriet, hoe kan het anders. En er klinkt ook iets van verwijt in door. En nu, bij dit zesde oponthoud gebeurt er iets in Jezus zelf. Hij voelt de woede en het verdriet om de dood van zijn vriend in zichzelf opkomen. 'Waar hebben jullie hem neergelegd'.

En dan huilt Jezus. Om de dood. Om het verdriet. Om de pijn in hemzelf en in Martha en Maria en al die anderen. Zoals Ezechiël ziet hoe God met zijn geest de doden nieuw leven inblaast, omdat Hij zich niet neerlegt bij de macht van de dood, zo schetst Johannes tot twee keer toe de woede van Jezus, omdat ook Hij zich niet neerlegt bij het duister van de dood. Kortste vers in het evangelie: Jezus huilt.

En dan vertelt Johannes dat Jezus zich op God richt, de Ene aanroept. Omdat de Allerhoogste de Bron van alle leven is. Het gebed tot God is het zevende moment, alleen, dit is geen oponthoud of vertraging. Maar het is de

voorwaarde om te begrijpen wat er hier verteld wordt. Opdat jullie geloven, zegt Johannes er voor de zekerheid nog maar even bij.

En dan, op het allerlaatst klinken de woorden van bevrijding uit het duister van de dood. Met bulderende stem, zo staat het er, wordt de stilte van de dood doorbroken. En ook vlak voor zijn eigen sterven schreeuwt Jezus tegen de dood. Maar dan is er uiteindelijk ook de overgave daar dwars doorheen. Omdat Jezus vertrouwt zoals ook wat Ezechiël zoveel eerder heeft gezien, in de geest: de Eeuwige, Schepper van hemel en aarde, hij doet de doden opstaan en blaast zijn geest in hen.

Gelezen heb ik wat geschreven staat: een mens leeft korte tijd en vol ellende - vergeefs is alles en de dood is god

Hij komt en gaat, houdt huis naar hem belieft, treitert ons, maakt ons gek van angst en woede, neemt kinderen, slaat geliefden uit elkaar

wint elke oorlog - dood, langzame sloop, dief in de nacht, dood, uitkomst ongerijmd, welkome dood, bekende onbekende.

Gelezen heb ik wat geschreven staat,
mij toevertrouwd aan onbewezen woorden:
Gij laat mijn ziel niet aan het dodenrijk

laat uw geliefde het bederf niet zien -
wegen ten leven hebt Gij mij doen kennen;
niet voor de afgrond hebt Gij ons gemaakt.

Geschreven staat uw Naam: Ik zal er zijn. Godzijdank. Amen.